

MEYVE VE SEBZELERİN
İŞLENMELERİNDE OLUŞAN
BAŞLICA DEĞİŞİMLER

- Meyve ve sebzelerin işlenmeleri sırasında oluşan ve kalite kayıplarına ve daha sonra bozulmalara neden olan değişimler

- kimyasal değişimler,
- mikrobiyolojik değişimler

olmak üzere iki grupta incelenebilir.

1. Kimyasal Değişimler

- Gıdalarda kalite kayıplarına neden olan kimyasal değişimler;
  - "hidrolitik değişimler",
  - "oksidatif değişimler",
  - "esmerleşme reaksiyonları (enzimatik ve enzimatik olmayan) " olmak üzere başlıca üç grupta incelenebilmektedir.

1.1 Hidrolitik değişimler

- Poligalakturonaz
- Pektinesteraz
- Lipaz
- Fosfolipaz
- Proteaz
- enzimleri ile katalize edilen reaksiyonlardır.

- Hidrolitik reaksiyonlar glikozid, ester veya amid bileşiklerinin su alarak parçalanmasıdır.
  - yüksek moleküllü karbonhidratlar örneğin nişasta, dekstrin üzerinden oligosakkaritlere ve monosakkaritlere kadar,
  - lipidler yağ asitleri ve gliserine,
  - proteinler ise peptidler üzerinden aminoasitlere kadar parçalanırlar.

Poligalakturonaz ve Pektinesteraz

- Meyve ve sebze ürünlerinde yaygın olarak bulunan pektik maddeler yine bu ürünlerin yapılarında yer alan pektolitik enzimler (poligalakturonaz ve pektinesteraz) tarafından parçalanarak üründe istenilmeyen bazı özellikler ortaya çıkabilmektedir.

Lipaz ve Fosfolipaz

- Lipidlerin hidrolizasyonu sonucunda ise gıdalarda serbest yağ asitlerinin artması gıdanın asitliğinin (asitlik sayısı) yükselmesine neden olur.
- Bu reaksiyon sonucunda ürünün tadı bozulur ve kısa ve orta zincir uzunluğunda yağ asitlerinin oluşması halinde üründe fena bir koku ortaya çıkar.

Proteaz

- Proteinler de kolaylıkla hidrolitik parçalanmalara uğrayabilirler. Bunların proteolitik enzimlerinin etkisiyle hidrolizasyonundan gıda teknolojisinde birçok alanda yararlanılmaktadır .

1.2. Oksidatif Değişimler

- Polifenoloksidazlar
- Peroksidazlar
- Askorbik asit oksidaz
- Lipoksigenaz

gibi enzimlerle katalize edilen reaksiyonlardır.

Polifenoloksidazlar

- Fenolik bileşiklerin oksidasyonu (enzimatik esmerleşmeler)
- Meyve ve sebzelerde, çarpma, kesme, kabuk soyma, dilimleme v.b. gibi mekanik zedelenmelerle bazı renk değişimleri ortaya çıkmaktadır.
- Pembeden, mavimsi-siyaha kadar olan farklı tondaki bu renk değişimlerine "esmerleşme" denir.

Polifenoloksidazlar

- Enzimatik esmerleşme reaksiyonlarında fenolik bileşikler ve spesifik oksidasyon enzimleri rol oynamaktadır.
- Meyve ve sebzelerin bileşimlerinde bulunan fenolik bileşikler esmerleşme reaksiyonlarını katalize eden polifenoloksidaz (PPO) enzimlerinin substratını oluştururlar.

Polifenoloksidazlar

- Sonuç olarak enzimatik esmerleşme, kısaca polifenollerin polifenoloksidaz enzimleriyle oksidasyonu şeklinde tanımlanmaktadır.

Askorbik Asit ve Etkisi

- Ortamdaki askorbik asit, renk bozulmasını engellemekte ve bu sırada askorbik asit parçalanmaktadır.
- Böylece ortamda askorbik asit tükenince esmerleşme reaksiyonuna engel kalmamaktadır.

PPO Enzimlerinin İnaktivasyonu

- SICAKLIK
- Dondurularak dayanıklı hale getirilen özellikle sebzeler gibi bazı ürünlerde, dondurmadan önce haşlama enzimler belli bir düzeyde inaktif hale getirilmelidir. Aksi halde depolama sırasında renk değişimleri ve vitamin kayıpları ortaya çıkar.

PPO Enzimlerinin İnaktivasyonu

- pH
- Enzimatik esmerleşmeler ortamın pH değerinin 4.5'in üzerine çıkmasıyla hızla artar ve 5–7 dolaylarında maksimum düzeye erişir.

PPO Enzimlerinin İnaktivasyonu

- KÜKÜRT
- Ortamda bulunan % 0.01 düzeyindeki SO₂ esmerleşmeleri önlemektedir.

PPO Enzimlerinin İnaktivasyonu

- ŞEKER-TUZ
- Şeker ve şeker çözeltileri de enzimatik esmerleşmeleri önlemektedirler. Ancak bu etki dokuların hava ile temaslarının önlenmesinden kaynaklanmaktadır.

Peroksidaz Enzimi

- Diđer taraftan esmerleşme reaksiyonları sınırlı düzeyde olmak üzere peroksidaz enzimleri tarafından da katalize edilirler.
- Meyve ve sebzelerdeki enzimlerden ısıya karşı en dirençli olanı, peroksidaz enzimidir. Bu nedenle meyve ve sebzelerin işlenmesinde enzimlerin inaktive edilip edilmediği peroksidaz enziminin test enzimi olarak alınmasıyla izlenebilmektedir.

Askorbik Asit Oksidaz

- Askorbik asit oksidaz, meyve ve sebzelerdeki C vitaminini okside ederek, onların besin değerlerinin azalmasına yol açar.
- Askorbik asidin enzimatik parçalanmasında, sıcaklık, pH, ışık, oksijen (hava) ve ağır metal iyonları gibi ortam faktörleri önemli rol oynarlar.
- Askorbik asit oksidaz ısıya karşı çok duyarlı olup meyve ve sebzelerin haşlanmaları ve pastörizasyonları sırasında hızla inaktive olurlar.

Lipoksigenaz

- Birçok bitkisel kökenli gıdada bulunan lipoksigenaz enzimi belli bazı doymamış yağ asitlerinin oksitlenmesini katalize eder.
- Lipoksigenaz özellikle bezelye ve yeşil fasulye gibi sebzelerde tadın bozulmasının başlıca nedeni olarak bilinmektedir. Ayrıca havuçta renk açılmasına yol açmaktadır.

Kaynaklar

- Acar, J., Gökmen, V. 2005. Meyve ve Sebze İşleme Teknolojisi Cilt 1- Meyve ve Sebze Suları Üretimi, Hacettepe Üniversitesi Yayınları.